

УДК 330.366

Маслюк О.В.

аспірант

Сумського національного аграрного університету

КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Стаття присвячена розробці методики визначення конкурентоспроможності підприємства на основі його економічної стійкості. Авторський підхід базується на використанні основних потенціалів підприємства: процесного, проектного, об'єктного. Окреслено напрямки формування комплексного механізму оцінки з врахуванням впливу фінансової складової економічної стійкості в відповідному макросередовищі.

Ключові слова: стійкість, конкурентоспроможність, потенціал, підприємство, ефективність.

Маслюк О.В. КРИТЕРИЙ ОЦЕНКИ ПОТЕНЦИАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ НА ОСНОВЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ

Статья посвящена разработке методики определения конкурентоспособности предприятия на основе его экономической устойчивости. Авторский подход базируется на использовании основных потенциалов предприятия: процессного, проектного, объектного. Очерчены направления формирования комплексного механизма оценки с учетом влияния финансовой составляющей экономической устойчивости в соответствующей макросреде.

Ключевые слова: устойчивость, конкурентоспособность, потенциал, предприятие, эффективность.

Masliuk O.V. CRITERION OF ESTIMATION TO COMPETITIVENESS OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISE ON BASIS OF ECONOMIC STABILITY

The article deals with development of methodology of determination of competitiveness of enterprise on the basis of his economic stability. Authorial approach is based on the use of basic elements of potential of enterprise: process, project, objective. Directions of forming of complex mechanism of estimation are outlined taking into account influence of financial constituent of economic stability in a corresponding macro environment.

Keywords: stability, competitiveness, potential, enterprise, efficiency.

Постановка проблеми. Сучасний ринок, який формує умови діяльності та вектор розвитку машинобудівних підприємств України, викликає необхідність побудови системи оціночних показників конкурентоспроможності підприємств на основі збереження їхньої економічної стійкості. Актуалізується питання розробки критерію оцінки конкурентоспроможності вітчизняного машинобудівного підприємства, який дозволить би порівняти його економічну стійкість з аналогічними підприємствами, представленими на ринку.

Значимим аспектом формування об'єктного, проектного, процесного потенціалів сучасного підприємства є фінансова складова, яка визначається макросередовищем, де здійснює свою діяльність суб'єкт господарювання.

Оцінка конкурентоспроможності підприємства, що є головним результатом управлінської діяльності, стає тим «зворотнім імпульсом», який визначає процедуру формування та збереження економічної стійкості підприємства в майбутньому.

Такий критерій повинен призваний розпізнавати рівень відповідності діяльності машинобудівного підприємства зовнішньому середовищу, а також відхилень від оптимального вектору його розвитку, що визначається ефективністю використання наявного потенціалу.

Все вищезазначене окреслює проблему розробки методології оцінки конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на основі його економічної стійкості, основою якої повинна стати її якісно-кількісна визначеність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями ведеться постійний пошук найбільш ефективної методики оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Такими вченими, як Н. Верхоглядвою, Н. Краснокутською, Д. Козенковим зроблено суттєвий вклад в розробку теоретико-методологічних

засад оцінки кадрового потенціалу підприємства [1; 2; 3]. Огляд наукових праць І. Копитова, С. Шапошнікова, присвячених пошуку оптимального критерію оцінки ефективності виробництва на підприємствах, показує, що кількісний вираз ефективності відображається через взаємопов'язану систему показників, які є характеристикою окремих елементів виробничого процесу. Дана система забезпечує взаємозв'язок критерію та системи конкретних показників, а також визначати рівень ефективності використання ресурсів [4; 5]. Під маркетинговим потенціалом В. Гончарук, В. Шкардун розуміють виявлення прихованого потенціалу підприємства за рахунок дослідження макросередовища та розробку рекомендацій з приведення стану підприємства згідно з умовами зовнішнього середовища [6; 7].

Постановка завдання. У зв'язку з вищевикладеним особливого значення набувають методико-практичні аспекти даної проблеми, пов'язані з математичним моделюванням оцінки конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на основі його економічної стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологія дослідження конкурентоспроможності машинобудівного підприємства в рамках нашого дослідження базується на його економічній стійкості та процедурі її формування й збереження. Відображення такого взаємозв'язку наведено нами в роботі [9].

Достатність конкурентоспроможності машинобудівного підприємства буде в цьому плані трактуватися нами як рівень реалізації потенціалів підприємства.

Остаточний рівень конкурентоспроможності машинобудівного підприємства ми можемо визначати з наступної позиції: якщо реалізація потенціалів підприємства є максимальною (порівняно з еталоном), то і рівень конкурентоспроможності є максимальним для даного підприємства.

Такий підхід, на наш погляд, буде характеризуватись об'єктивністю, яка визначається відображенням ефективності управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства з точки зору кінцевого результату його діяльності, а також буде визначати якісний вплив дій суб'єкта господарювання на цей остаточний рівень.

Реалізація такого підходу повинна враховувати еталон конкурентоспроможності вітчизняного машинобудівного підприємства, який повинен бути визначений для машинобудівної галузі по запропонованим вище показникам, які характеризують проектний, об'єктний та процесний потенціали підприємства (див. [8]).

В якості основи для отримання еталонного показника пропонуємо використовувати не суб'єктивні рішення експертів, а значення, що характеризує даний показник в середньому по галузі машинобудування в відповідний період часу. Саме такий підхід буде відповідати практиці ринкової конкуренції машинобудівних підприємств.

Після розрахунку відповідних коефіцієнтів за досліджуваними машинобудівними підприємствами приведемо їх до єдиного масштабу розмірності, для чого показник еталону (машинобудівної галузі) візьмемо за одиницю, а показники за підприємствами визначимо як частки по відношенню до еталонного показника.

Як видно з отриманих даних (див. табл. 1), в такому підприємстві, як ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» спостерігається суттєве перевищення обраних показників реалізації його потенціалу в порівнянні з середньо галузевими (окрім частки маркетингового

ресурсу підприємства в загальній кількості активів). Інші машинобудівні підприємства Сумської області мають досить мінливе становище, оскільки частина показників є вищою середньо галузевих значень, а частина – значно нижчою.

На наступному етапі слід визначити вагомість кожного коефіцієнта в відповідній групі показників, що характеризують проектний, об'єктний, процесний потенціали підприємств.

Використовуючи отримані дані складемо таблицю 2, в якій представимо рівень (процент) впливу або вагомість кожного з показників відповідної групи потенціалів машинобудівного підприємства.

Для детального опису запропонованої нами моделі виконаємо групування досліджуваних підприємств у відповідності з розрахованими для них інтегральними показниками конкурентоспроможності підприємства на основі його процесного, проектного та об'єктного потенціалів. Це, в свою чергу, дасть можливість побудувати шкалу конкурентоспроможного потенціалу машинобудівних підприємств на основі його економічної стійкості.

Використовуючи дані таблиць 1 та 2 можемо розрахувати показники, що відобразять проектний, об'єктний та процесний потенціали досліджуваних машинобудівних підприємств Сумської області в 2010-2012 роках. Отримані результати дозволили визначити інтервали групування, при умові ділення на дві групи, що характеризують низький та високий рівні потенційної конкурентоспроможності досліджуваних підприємств. Так для об'єктного потенціалу таким інтервалом буде значення «136,7», для проектного потенціалу – «18,25», для процесного потенціалу – «5,46»

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів, що характеризують об'єктний, проектний, процесний потенціали машинобудівних підприємств Сумської області на початок 2013 року, порівняно з еталонним показником, приведених до єдиного масштабу розмірності

Показник	Галузь машинобудування	ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енергетичного насособудування»	ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В.Фрунзе»	ПАТ «Науково-виробниче акціонерне товариство ВНДКомп-ресормаш»	ПАТ «Лебединський машинобудівний дослідно-експериментальний завод «ТЕМП»	ПАТ Роменський завод «Тракторозапчастина»	ПАТ «Лебединський завод поршневих кліпць»
Об'єктний потенціал								
продуктивність праці	1,0	0,29	1,55	1,12	1,36	1,04	1,00	0,20
рівень заробітної плати	1,0	1,26	1,60	1,28	1,38	0,72	1,03	0,63
Проектний потенціал								
частка маркетингового ресурсу підприємства в загальній кількості активів	1,0	2,27	1,28	0,39	0,43	2,10	1,57	0,94
збільшення маркетингового ресурсу на одного працівника	1,0	1,24	3,63	-0,42	1,60	0	1,75	0,15
логарифмічне збільшення маркетингового ресурсу підприємства	1,0	-0,03	0,91	-0,38	0,58	5,63	0,48	-0,05
Процесний потенціал								
загальна фондівдача	1,0	0,48	2,95	9,68	5,85	1,89	3,27	4,14
рентабельність основних фондів	1,0	0,51	15,96	51,23	12,93	2,53	1,19	-2,80
матеріаломісткість одиниці продукції	1,0	0,09	0,72	0,73	0,93	0,64	1,10	0,53

Джерело: розраховано автором

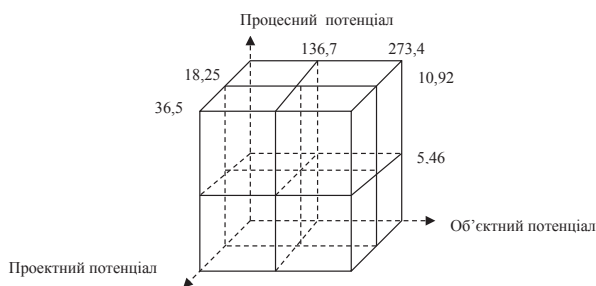
Таблиця 2

Вагомість показників потенціалів машинобудівних підприємств Сумської області за результатами аналізу їх діяльності за останні три роки

Показник	ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енергетичного насобудування»	ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В.Фрунзе»	ПАТ «Науково-виробниче акціонерне товариство ВНДІ-Компресормаш»	ПАТ «Лебединський машинобудівний дослідно-експериментальний завод «ТЕМП»	ПАТ Роменський завод «Тракторозапчастина»	ПАТ «Лебединський завод поршневих кілець»
Об'єктний потенціал							
продуктивність праці	0,977	0,894	0,876	0,096	0,258	0,942	0,100
рівень заробітної плати	0,023	0,106	0,124	0,904	0,742	0,058	0,900
Проектний потенціал							
частка маркетингового ресурсу підприємства в загальній кількості активів	0,018	0,735	0,693	0,004	0,066	0	0,017
збільшення маркетингового ресурсу на одного працівника	0,982	0,265	0,307	0,012	0	0,186	0,014
логарифмічне збільшення маркетингового ресурсу підприємства	0	0	0	0,984	0,934	0,814	0,969
Процесний потенціал							
загальна фондвіддача	0,997	0,942	0,920	0,565	0,886	0,629	0,010
рентабельність основних фондів	0,002	0,058	0,080	0,013	0,086	0,017	0,003
матеріаломісткість одиниці продукції	0,001	0	0	0,422	0,028	0,354	0,987

Джерело: розраховано автором

Отримані результати дозволяють побудувати куб інтегрований в модель конкурентоспроможності підприємства на основі його економічної стійкості (див. [8]) вже на реальних статистичних даних досліджуваних підприємств. Даний куб для машинобудівних підприємств буде мати вигляд, представлений на рисунку 1.

Рис. 1. Координати граничних точок основних потенціалів конкурентоспроможності машинобудівних підприємств

Джерело: побудовано автором

Отримані дані свідчать, що найбільш перспективним за всіма видами потенціалів є ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» (попадає в групу високої конкурентоспроможності за об'єктним, проектним та процесним потенціалами). На другому місці ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе» (має високу конкурентоспроможність за об'єктним та процесним потенціалами і нижче середньої конкурентоспроможності – за проектним потенціалами). Інші ж машинобудівні підприємства не є конкурентами для даних підприємств,

оскільки знаходяться в діапазоні низької конкурентоспроможності за всіма потенціалами (окрім ПАТ Роменський завод «Тракторозапчастина», який має високе значення об'єктного потенціалу, але досить низькі значення за проектним та процесним потенціалами).

На основі отриманих даних можемо визначити інтегральні показники потенціалу машинобудівного підприємства. Будемо виходити з того, що кожна група коефіцієнтів (проектного, об'єктного та процесного потенціалів) має рівний вплив на остаточний результат, що відображено нами на рисунку 2.7 у вигляді рівностороннього трикутника, тоді:

$$I_i = \frac{1}{3}(k_1x_1 + k_2x_2) + \frac{1}{3}(k_1x_1 + k_2x_2 + k_3x_3) + \frac{1}{3}(k_1x_1 + k_2x_2 + k_3x_3), \quad (1)$$

де I_{nn} – інтегральний показник потенціалів підприємства,

k_n – вагомість відповідного фактора x_n .

В результаті розрахунків за даними таблиць 1 та 2 за формулою (1) маємо результат, наведений в таблиці 3.

З отриманих даних видно, що хоча ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» по факту має і кращі порівняно з іншими досліджуваними підприємствами результати діяльності, тим не менш ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе» володіє більшим потенціалом, який воно може використати для інтенсифікації своєї діяльності і для виходу на провідні позиції за рівнем конкурентоспроможності.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, запропонована авторська методика визначення конкурентоспроможності підприємства на основі його економічної стійкості дозволяє чітко відобразити повну картину діяльності досліджуваного підприємства за основними напрямками його розвитку

Таблиця 3

Інтегральний показник потенціалів машинобудівних підприємств Сумської області за останні три роки

Підприємства	Роки		
	Початок 2011	Початок 2012	Початок 2013
ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енергетичного насособудування»	0,66061	0,573429	0,688698
ПАТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»	4,291879	4,0208	4,471882
ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе»	4,035328	4,857664	4,765899
ПАТ «Науково-виробниче акціонерне товариство ВНДІКомпресормаш»	-1,97339	1,243099	1,949752
ПАТ «Лебединський машинобудівний дослідно-експериментальний завод «ТЕМП»	-0,01198	2,151166	2,709201
ПАТ Роменський завод «Тракторозапчастина»	2,721092	1,501318	1,39856
ПАТ «Лебединський завод поршневих кілець»	0,323221	0,270725	0,371484

Джерело: розраховано автором

(об'єктним, проектним, процесним). Це, в свою чергу, дозволить керівництву виявити проблемні сфери діяльності, розробити шляхи усунення потенційних проблем функціонування підприємства та запропонувати ефективну стратегію їх розвитку.

В рамках подальших досліджень актуальною є розробка механізму, що дозволить комплексно оцінити вплив фінансової складової економічної стійкості конкретного підприємства при визначенні результуючого показника конкурентоспроможності, який повинен бути скоригований на макроумови, в яких здійснює свою діяльність машинобудівне підприємство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верховглядова Н.І. Управління трудовим потенціалом підприємств / Н.І. Верховглядова, Н.А. Іванникова, О.В. Лаврінченко – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – 284 с.
2. Краснокутська Н. Система об'єктів дослідження потенціалу торговельного підприємства та інтерпретація їх оцінок / Н. Краснокутська // Економічний аналіз. – 2009. – Випуск 4. – С. 259-263.
3. Козенков Д.Е. Методические подходы к оценке трудового потенциала / Д.Е. Козенков, И.Ю. Тисагдио // Бизнес Информ. – 2010. – № 11. – С. 143-146.
4. Копитова І.В. Система критеріїв оцінки ефективності функціонування систем управління виробництвом / І.В. Копитова // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування : зб. наук. пр. – Рівне : НУВГП. – 2005. – Вип. 2(30). – С. 52-60.
5. Шапошникова С.В. Методы оценки эффективности управления организацией : учеб. пособие / С.В. Шапошникова. – Воронеж : Воронеж. гос. техн. ун-т, 2008. – 170 с.
6. Гончарук В.А. Маркетинговое консультирование / В.А. Гончарук. – М. : Дело, 1998. – 248 с.
7. Шкардун В.Д. Маркетинговые основы стратегического планирования: теория, методология, практика / В.Д. Шкардун. – М. : Издательство «Дело» АНХ, 2008. – 384 с.
8. Маслюк О.В. Інтегральна модель конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на основі його економічної стійкості / О.В. Маслюк // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 3. – С. 130-135.